

לפני שבעים שנה בתנועה העברית

שנת תרפ"ז:

חיפושי דרך ושאלת האמריקניות

מאת משה פלאי

שהפכו למקור הכנסה חשוב של התנועה העברית המאורגנת. כמורכב צוין, כי ניתוספו 200 חברים חדשים לארגון ובהם אישים חשובים שהתקרבו אל התנועה העברית בהשפעת הנשיא אב. גולדברג וד"ר ש. מ. מלמד, ראש ועד האירגון. הדו"ח מנה עשרות שכונות ציוניות ומחנות 'בני ציון' שתמכו לארגון, ופירט את פעולות הלשכה הראשית: נשלחו 300 אלף מכתבים וחוזרים, נערכו עשרות אסיפות ונשפים בשנה הקודמת, תרפ"ז, שנת ביקורו של חיים נחמן ביאליק בארה"ב, שבהם השתתפו אישים וסופרים מרכזיים בעולם העברי והיהודי – אורחים ומקומיים כאחד – כחיים נחמן ביאליק, פ. לחובר, דניאל פרסקי, הלל בבלי, שמריהו לוויין, ד"ר י. ט. הלמן, פרופ' חיים טשרנוביץ, ד"ר יעקב קלצקין, ד"ר נחום גולדמאן, פרופ' ב. ש"ץ, ד"ר מ. וואכסמאן, חיים גרינברג, יצחק ריבקינד, פרופ' אלכסנדר מארכס, ד"ר נ. טורוב, ש. הלקין, א. שוער, יוחנן טברסקי, ראובן גרוסמאן, ועוד. הרשימה – מרשימה בלא ספק.

הדו"ח מנה עשרות בתי-ספר שהשתתפו בשבוע וביום העברי, ועמד על הישגיו של הדואר: נוספו חותמים "במספר הגון", הוא מופץ ב-35 ארצות, ונשלח לקבוצות החלוצים בארץ-ישראל. הופיעו גליונות מיוחדים במספר עמודים גדול שהוקדשו לסופר ולאמן, לביאליק ולאחד העם. בית המדרש למורים 'תרבות' עבר לרשות ההסתדרות העברית, ולמדו בו 45 תלמידים. סגל ההוראה הורכב מן המורים הלל בבלי, מ. גליק, ד"ר ש. גינצבורג, י. טברסקי, ר. גרוסמאן, י. ז. פרישברג, דניאל פרסקי ואברהם שוער. ההסתדרות העברית תמכה בדו"רחון שבילי החינוך, וכאמור עשתה ניסיון להקים הוצאת ספרים בשם 'אחיספר', שהוציאה את הסיפור ערבה מאת ש. ל. בלאנק, וחוברת לילדים מאת א. ר. מלאכי על ח. נ. ביאליק לרגל ביקורו בארה"ב. כן צוין ביקורו של תיאטרון 'הבימה'. עם סיכום הדו"ח, צויינה התפתחות "אטית אבל ודאית, של התנועה העברית בארץ הזאת... סימנים... של התסיסה העברית" (הדואר, ח', י"ט טבת, 130).

תרפ"ז: הוועידה התשיעית – במערבולת החימוש...

הרוחות התחילו להתלהט לקראת כינוס הוועידה התשיעית. היתה זו אחת הוועידות הראשונות שזכתה לדיון מפורט וער

ל קראת התכנס הוועידה התשיעית בטבת תרפ"ז (דצמבר 1926) פרסם הוועד המרכזי של ההסתדרות העברית דו"ח מקיף, שבו נעשה ניסיון כן לשחזר את הדרישות שהעמידה ועידת נוארק (בתרפ"ו), ואת מאמצייהם של פעילי התנועה לבצע את ההחלטות והדרישות הלכה למעשה. ועידת נוארק התמודדה עם השאלה הניצחית של התנועה העברית: "מיעוט הכוחות החדשים, הנוספים מן החוץ, ופיזור הכוחות הקיימים, העומדים בפנים". כדי להתגבר על הבעיה, הציעו להרכיב את הוועד הפועל מנציגי ההסתדרויות והאגודות המעוניינות בתרבות וחינוך, ובזאת ביקשו לצאת אל המרחב. וכך נבחרו חמישה חברים באי-כוח ההסתדרויות הלאומיות, ובמשך הזמן הוזמנו נציגים של הסתדרויות לאומיות נוספות. אך הדו"ח ציין, כי השתתפות זו לא פתרה את בעיית ההסתדרות העברית, שאל-נכון היתה הבעיה התקציבית. אומנם אפשר היה לראות הישג לא מבוטל ביכולתה של ההסתדרות לכלול בתוכה נציגים של ההסתדרות הציונית, 'צעירי ציון', 'בני ציון', מזרחי, אגודת המורים, אגודות המנהלים ואגודת הסופרים, אך תמיכה כספית של ממש התקבלה רק ממרכז ההסתדרות הציונית ומכמה שכונות ציוניות וכן מיבני ציון. הוועד הפועל למד איפוא, כי סידור טכני זה או אחר לא יביא את הישועה, והפתרון יבוא "בעצם העבודה הנעשית, בתוך המוסדות הנבנים". הוועד המרכזי הגיע למסקנה, כי לא ההרכב החיצוני הוא הקובע אלא "ההכשרה הפנימית וכשרון המעשה... להיות טאמן ולשמור על הרכוש המעט שיש בעין – זו תורת השנה" ("דין וחשבון מפעולות הוועד המרכזי של ההסתדרות העברית באמריקה..."). הדואר, שנה ו', גל' ח', י"ט טבת, תרפ"ז, 127). שנה זו ראתה את ניסיונה של ההסתדרות הציונית להקים חברה לחינוך ותרבות, בהשפעתו של ביאליק, שאמורה היתה לאגד את כל ארגוני החינוך והתרבות תחת קורת גג אחת לתיאום הפעולות. ההסתדרות העברית השתתפה בוועידה שהתכנסה לשם כך בסיוון תרפ"ו (מאי 1926); ההתחלה היתה מבטיחה, אך "לפי שעה כל סימן לקיום ההבטחות האלה אינו נראה", ציין הדו"ח. הדו"ח הזכיר את הצלחת 'השבוע העברי והיום העברי

* פרק מתוך ספר התרבות העברית 1916-1995, העומד להופיע בקרוב.

הארץ
שבועון
התחדדות העברית במחנה
מנהלים: י. י. י.
New York, November 19, 1926.

החובל
דמי שנת (12 חודשים) 10 דולר
דמי חצי שנת (6 חודשים) 5 דולר
דמי חודש (1 חודש) 50 סנט

על הפרק

על שנת ה'תרפ"ז
התחלה
התחלה
התחלה
התחלה
התחלה
התחלה
התחלה
התחלה
התחלה
התחלה

המחשכים הרוחניים שבחיי עמנו פה" (י"מה לעשות?), הדואר, ו' ה' טבת, 84-88. במאמר זה, כבאחרים זולתו, נתקלים אנו בתופעה של שימוש בפראזות נאות, שלעיתים הן מובנות מאליהן ואין בהן חידוש, ולעיתים הן בגדר תיאורית ערטילאית בלא הסבר מעשי: כיצד לבצע.

בניגוד להצעה זו לדרכה של התנועה העברית, הציע מ. י. אני (הערת המערכת: "על סמך חופש הויכוח"; לא עלה בידי לזהות את בעל הפסבדונים) לצמצם את הפעילות העברית ולמקדה על הקהל העברי עצמו, לאליטה העברית. יש להציע לעברים אלה את "הנחוץ" להם: "עתונים וספרים - לקרוא. מסיבות-רעים והרצאות - לשעשועים ולעיון. מחקרים מדעיים - לחשוב; והצגות עם תערוכות אמנותיות - להסתכלות ותענוג". העברית לא תיעשה, לדעתו, בעתיד הקרוב "רכוש ההמונים". משום כך "ההסתדרות העברית צריכה לכוון את עבודתה בעיקר כלפי פנים ולשם אנשי-הרוח שלנו" (מ. י. אני, "לעצמנו", הדואר, ז', י"ב טבת, 98-99). ד"ר א. גולדנשטיין הציע לפנות אל המשכילים הוותיקים, שהם חניכי "ההשכלה יבת השמים", ולא רק אל חניכי העברית החדשה, "בת הארץ", וכן לפעול בקרב אלף הרופאים היודעים עברית ("פחות או יותר"). וכן הוצע לייסד שבועון לבני-הנעורים (הדואר, ז', י"ב טבת, 107).

ארלזורוב על תפקיד העברית בגולה

הדואר הקדיש חלק מגילון י"ט בטבת, שהופיע ערב הוועידה, לדברים מאת ראשי הציונות, פעילי התרבות העברית, וסופרי אמריקה לרגל הוועידה. לואיס ליפסקי, נשיא ההסתדרות הציונית באמריקה, כתב: "אני מאמין, שהרעיון העברי הוא חלק חיוני ויסודי, אולי אחד היסודות העיקריים ביותר, של שאיפתנו הלאומית... יהי רצון ותארגן הוועידה את כל הכוחות הגלויים והנסתרים של התנועה העברית בארץ הזאת..." ("ציונות ועברית", הדואר, ח', י"ט טבת, 114). ד"ר חיים ארלזורוב ציין את התפקיד הקשה של העבודה העברית בגולה "וביחוד בגולה כפולה ומשולשת כאמריקה", והביע את תקוותו, כי יעלה בידם "להוציא את העבודה הזאת לדרך המלך" ("עבודת הגאולה בגולה", שם, 114). ק. ווייטמאן, מוותיקי התנועה, בא חשבון עם מ. י. אני, שדעותיו ודעות שכמותו "הכשילו את עבודתנו העברית עד עכשיו ועתידות הן להכשילה גם להבא" משום שהן צמצמו את "אפקי הסתכלותנו" ובכך הגבילו את מרחב הפעולה העברית. הוא חזר ודרש להרחיב את המסגרת ולפעול בתוך הקהילות היהודיות, במרכזים היהודיים ובבתי הספר העבריים ("לא לנו...", שם, 114). ד"ר מאיר וואכסמאן דרש שלא ללכת בגדולות ולשמור את הקיים: להמשיך את הדואר ולשפרו, לשמור על מוסדות ההסתדרות העברית, וליצור עיתון לבני-הנעורים וכן ירחון עברי. ובכן, למעשה הוא דרש הרחבת הפעילות ("על הרכוש הקיים", שם, 115). ואכסמן (1887-1969) הגיע לארה"ב ב-1905 והיה מראשוני התנועה העברית ומפעיליה במשך שנים רבות. חוקר הספרות וההיסטוריה היהודית ומרצה בקולג'י העברי בשיקאגו. מספריו: גלות וגאולה בספרות ישראל (תשי"ב), בשבילי הספרות והמחשבה העברית (1956), היסטוריה של הספרות היהודית (באנגלית).

ש. האלקין תבע את עלבונה של העברית, שאלה המתפרנסים מן העברית, דהיינו כשלושת אלפי מורים עבריים, ואולי עשרת

העמוד הראשון של 'הדאר', גליון ג', 19 בנובמבר 1926, ובו הודעה על הוועידה התשיעית של ההסתדרות העברית

בעיתונות העברית. כמוכן, קיומו של הדואר כבטאון ההסתדרות העברית עזר להפצת הדעות. בעלי המאמרים, מהם מן הוותיקים, ומהם חדשים מקרוב באו, טיכסו עצות איזה צורי יותן לתנועה העברית. במאמר-מערכת חודש לפני הוועידה העלה בעל-המאמר (העורך?) את ערך הוועידה לדרגה של קדושה: "מי שעיו לו לראות ואוזן לו לשמוע - הוא יבחין מתוך ההמולה הצבורית את קול השכינה העברית, המתרפקת על בניה ומבקשת את תיקונה" ("יתועדה בוועידה, הדואר, שנה ו', גל' ג', י"ג כסלו, תרפ"ז, 33). פראזות נשגבות לא חסרו במאמרים לקראת ועידות ובוועידות עצמן, ולעיתים הן הותאמו לקהל השומעים, שהיה רגיל בהן, אך הן לא פתרו בעיות. מכל מקום, המחבר ציין את השינויים לטובה ב"עמדתנו הצבורית" והתחזקותם של מוסדות התנועה, 'תרבות' והדואר. הוועידה נראתה כ"התחלה לעבודה חדשה וענפה". (הדואר, ג', י"ג כסלו, 34). ד"ר ש. ברנשטיין דרש במאמר שפרסם ערב הוועידה, שהתנועה תחדל לחיות בקיום מופשט כנשמה ערטילאית וכי תדאג להקמתו של עיתון עברי יומי, שתפקידו הוא לא ספרותי אלא "הסתדרותי", דהיינו: ארגוני ותנועתי. העיתון היומי יאחד את כל העברים לתנועה של ממש, לפי דעתו. התנועה לא תתפתח כל עוד לא תהיה ההסתדרות עברית גדולה ורחבה. עליה לחדול להיות חברה של חובבים או של דוברי עברית. "נעשה את העברית לפרובלימה של חיים ונורוק נא את הניצוץ העברי לתוך החיים ההומים והסוערים של הרחוב היהודי באמריקה. מהניצוץ הזה תצא להבה שתאיר על כל

מגוון הדעות של ראשי ההסתדרות העברית והוגי-הדיעות של התנועה העברית בדבר האוריינטאציה של התנועה העיד על העדר מגמה ברורה וחסרון קונסנוס על מהותה ודרכה.

שאלת ה'אמריקאיות' בהדואר ומאבק על המשאבים

הוועידה התשיעית של ההסתדרות העברית התקיימה בפילדלפיה ביי-ט"כ"א טבת תרפ"ז (24-26 בדצמבר 1926) בהשתתפות מאה וארבעה צירים, באי-כוח של אגודות ציוניות ועבריות, שכונות ציוניות, אגודות מורים ובתי-מדרש למורים, מעשרים ושלוש ערים בארה"ב. הפתיחה נערכה באולם דרופסי קולג', המוסד ללימודים שמיים מתקדמי, שלימים יהיה למכון המחקר אנברג. בניגוד לכמה ועידות קודמות, נישאה הרצאה מדעית בנושא העברית (מאת פרופ' מאכס מרגליות מדרופסי קולג'), והושמעו בירכותיהם של נציגי הציבור היהודי והארגונים היהודיים, כגון הרב מאיר ברלין, שהשתתף בוועידות קודמות של ההסתדרות העברית, ולואיס ליפסקי, נשיא ההסתדרות הציונית.

אך מה שהיה חשוב ביותר בוועידה זו היו הוויכוחים על דרכה של ההסתדרות העברית. הדוחות על הפעילות בהדואר וביתרבות גררו בעקבותיהם דיונים לא מעטים. שלוש שאלות-יסוד בדבר מהותו של השבועון הועלו כאן, והן עתידות להטריד את הציבוריות העברית במשך תקופה ארוכה. השאלה החשובה משלושתן, העתידה להתיז כיתמי דיו לא מעטים ולהתסיס את טאמני הדואר, היא מידת האמריקניות של השבועון. נושא זה עלה לדיון תחילה עוד בשנת תר"ף במקלט, על-ידי יעקב רבינוביץ, במאמר בשם "אמריקאיות", שבו קרא לסופרי אמריקה העבריים להקדיש תשומת-לב לסביבה האמריקנית ("מקלט", ב', טבת-אדר, תר"ף, 463-465). שמעון גינצבורג אף הוא יצא עוד קודם לרבינוביץ לדון ביחס של סופרי ארץ-ישראל כלפי סופרי אמריקה (שמעון גינצבורג [?], "הכא' והתם", מקלט, א', תשרי-כסליו, תר"ף, 160-158). הנושא נידון גם על-ידי אביתמר, במאמר "הכא" (מקלט, ג', ניסן-סיוון, תר"ף, 153-155) ושמעון הלקין, במאמר "אמריקאיות וספרות" (מקלט, ג', ניסן-סיוון, תר"ף, 477-478). ואף י. ז. פרישברג עסק בשאלה זו בתשובה לאביתמר ("מה לי הכא ומה לי התם?", תרבות, ג', תר"ף, 175-172). (ראה עוד בנושא זה את מאמרו של יעקב קבוקב "הפולמוס מסביב ל'אמריקאיות', הדואר, שנה ס', גלי ליו, כ"ו אלול, תשמ"א, 579-580; ולאחרונה את מאמרו האנגלי בנושא זה של עזרא שפיין-הנדלר בקובץ in America Hebrew, בעריכת אלן מינץ, שיצא בהוצאת אוניברסיטת ויין, בדטרויט, 1993, עמ' 68-104). הנושא חזר ונידון שוב בשנת תר"ץ (וראה בהמשך).

רבינוביץ חזר לביקורת זו על מידת האמריקאיות – או העדרה – במאמר ביקורת על נימים, מאסף ספרותי שיצא לאור בארה"ב. עתה יצא ד"ר א. א. גולדין ומנה חיסרון בהדואר, "שאינן משתקפים בו החיים העברים האמריקניים". איך תיווצר איפוא אווירה עברית-אמריקנית, שאל המבקר, אם השבועון אינו משתף את הסופרים העבריים המקומיים. ביקורת נוספת נמתחה על הדואר בגלל סגנון הכתיבה הקשה, המכביד על הקריאה ואינו עושה שווה-פלכל נפש (ד"ר א. דומניץ). ביקורת זו נשמעה בתקופות שונות בתולדות העיתון

אלפים, אינם באים לעזרת הספרות העברית והסופרים העבריים הגוועים ברעב. הוא יוצא בהאשמות כבדות ומכאיבות כנגד העברי שהחומרנות האמריקנית הביאה אותו להתבהמות ולהתפקרות ("נגד ההפקרות במחננו", שם, 115). ד"ר ש. ברנשטיין היה מדורשי ההרחבה. התקופה החלוצית של ההסתדרות העברית נסתיימה בהצלחה, לדעתו. "עתה הגיעה שעת המעשה והמרחב". הוא דרש מן הוועידה להכריז קבל-עם: "סניף עברי בכל קהילה יהודית בארה"ב". ("לדרך המלך", שם, 115). צבי שארפשטיין, שנתנסה היטב בוועידות קודמות, העיר, כי אפשר למצוא הצעות לרוב בכתבי העיתים של עשר השנים הקודמות בהקשר עם הוועידות. הוא טען, כי הוועידות מחליטות החלטות לאחר ויכוחים נוקבים, אך לאחר הוועידה "עולם כמנהגו נוהג". לוא קרה נס והיה מקבל שלוש משאלות שיובטח כי יבוצעו, אלה הן משאלותיו: "עשרה – ואפילו שמונה – צדיקים עברים כובשי-צר" שייפגשו כולם יחד בשעה קבועה אחת לשבוע לעסוק בפעילות עברית; שלושה 'צדיקים' נוספים שיקבלו על עצמם, תמורת שכר, לנסוע ברחבי ארה"ב ולגייס את העברים לעברית ולרכוש חותמים לעיתונות העברית; אלף עברים וחובבי עברית, שידם משגת לשלם דמי חבר בסך \$10 לתמוך בעברית. שארפשטיין צידד בהעמקת הפעולה והתנגד לפרסומת הרעשנית: "שקולה עבודה אטית וצנועה המכה שורש במעמק, במקום הסמוי מן העין, נגד היתעמולה! שהיא אבק פורח" ("מי יתן לנו אלה...", שם, 116). י. ז. פרישברג כתב על מאווייו לעיתון עברי יומי ("מבשרי אחזה", שם, 116; נדפס גם בסיפרו עם הדור, רע"ה-ר"פ).

עסקן ותיק אחר, דניאל פרסקי, חזר והעלה את ההצעה לשנות את מהותה של ההסתדרות העברית הקיימת ולהפוך אותה "לחברת 'תרבות' (וכך יהי שמה)" שתהיה מבוססת על פגישות של חברים לעיתים מזומנות ובקביעות תכופה למסיבות-רעים, הרצאות, אסיפות, סעודות ונישפי שעשועים. המודל שעמד לנגד עיניו לא היה מוסד 'תרבות' במזרח אירופה, שעסק בעיקר בענייני חינוך. פרסקי שאף להקים חברה של עברים שיש להם עניין משותף בתרבות עברית והם נפגשים כדי לממש את המטרות המשותפות שלהם. המודל שעמד לנגד עיניו היה הסתדרות 'אחיעזר', שבה היה פעיל, ושאותה הוא מביא לדוגמה. טיעונו: "במקום גנראלים בלא צבא, טוב לנו לסדר איזה גדוד קטן וטאמן חי חיים משותפים – שזו גופה תהיה הפעולה היותר חשובה למען התרבות והשפה" ("כדבר איש אל רעהו", שם, 118). ואכן, תוך שישה שבועות סייע פרסקי לטויוזנר להקים אגודה עברית, כעין זו שהציע, במורד העיר ניו-יורק והיה בוועד הפועל שלה (הדואר, י"ג, ב' אדר ב', 215). יעקב י. ניומאן הציע לא להסתפק בקטנות, אלא ללכת בגדולות, ולדרוש הרבה. הוא דרש להפסיק להתפלמס ולתקן את הדרוש תיקון, והוא ש"אין קשר בין ההסתדרות ובין הסניפים... אין קשר מפני שאין אל מי להתקשר... יש אגודות עבריות פחות או יותר מסודרות, פחות או יותר פעילות, אך אין אלה סניפים של ההסתדרות העברית, כי אם אגודות בודדות העולות ומתפתחות או יורדות ומתנוונות וכל קיומן תלוי בינסי של אדם אחד..." ("נבנה את ההסתדרות", הדואר, ח', י"ט טבת, 119). אמת זו חזרה והועלתה משנה לשנה ומוועידה לוועידה, בהיותה מציאות של כל ארגון תרבותי, שמרכזו בניו-יורק חייב לשמור על קשריו ברחבי היבשת הגדולה הזאת.

העברית. שמעון פולאק, נציג אגודת המורים העברים בניו-יורק, הביע התנגדות להחלטות משום שהטיל ספק ביכולת ההסתדרות לבצען, ומתח ביקורת על כי לא משכה צעירים אל שורותיה. פולאק (1893-1976) הגיע לארה"ב בשנת 1922 לאחר שסיים את בית-המדרש העברי למורים בארץ ישראל, לימד בבית-הספר מרשליה שנים רבות, מפעילי איגוד המורים העבריים בניו-יורק, ולימים חבר ההנהלה והנשיאות של ההסתדרות העברית. אברהם שפייזהנדלר הגן בחום על שאיפתם להרחבת המפעלים. הרב שמואל ק. מירסקי, נציג ברוקלין, טען: "עלינו ליצור לא הסתדרות ולא חברה, כי אם תנועה". הרב מירסקי (1899-1967), עלה לארץ בגיל צעיר, הגיע לארה"ב בתרפ"ו, ממורי הישיבה אוניברסיטה, כיהן ברבנות בבורו-פארק, ומראשי המדברים בתנועה העברית, חבר ההנהלה והנשיאות, עורך וחוקר פורה. לימים יתבקשו גם פולאק וגם מירסקי לכהן בנשיאות ההסתדרות העברית. גובר ההסתדרות, א. שפייזהנדלר, מסר את הדו"ח הכספי, ממנו השתמע כי התקציב עמד על למעלה מ-\$27,000 וכי נותר גרעון של \$191 כולל גרעונו של הדואר בסך \$43... הרבה מוסדות היו גאים בתוצאות כאלה. התקציב לשנה הבאה הועלה ל-\$56,000 בתוספת גרעון מן השנים הקודמות בסך של למעלה מ-\$6,000. בין המרצים בוועידה היה ק. ווייטמאן, שקרא שוב, כבמאמרו לקראת הוועידה, להשתחרר מן הרעיון היסודי המנחה את ההסתדרות העברית בפעולתה, שהוא: "עבודה עברית על ידי עברים ובשביל עברים". את כל זה אין לבטל, לדעתו, אלא יש להרחיב את הפעולה העברית, "לצאת אל המרחב... ללכת אל העם", עד כמה שיישמע ביטוי זה באטל. דהיינו, יש לצאת מן החוג המצומצם של העברים, שלהם מיועדות הפעולות הנוכחיות, ולהפנות את המאמצים ל"כל המפלגות, בתי הכנסת, החברות, המרכזים, המוסדות" ולגייסם לפעולה העברית (שם, 151-150).

בין ההחלטות התקבלה בוועידה החלטה המביעה תמיכה בהדואר, בעורך ועוזריו, וכן הוחלט לקבוע פרס ספרותי ולהרחיב את העיתון בהוספת גליונות מיוחדים. כמורכן הוחלט לגשת בהקדם אפשרי להוצאת שבועון עברי לבני-הנעורים לפי הצעתו של שארפשטיין (שם, 159), לבדוק את האפשרויות להוצאת עיתון עברי יומי, ולהמשיך את התמיכה בבית-המדרש למורים יתרבות. אושרו המינויים הבאים להנהגת התנועה: ועד ההנהלה - אב. גולדברג, נשיא; ק. ווייטמאן, סגן; ד"ר ש. ברנשטיין, ד"ר פ. חורגין, מנחם ריבולוב, צבי שארפשטיין, וו. ז. שפיגלמאן. הוועד הפועל: הלל בבלי, רבי י. ל. האהן, מרדכי הלוי, מאיר ווייסגאל, מ. א. זלדין, מ. ח. טויזנר, ד"ר מרדכי כ"ץ, ד"ר ש. מארגושיס, דניאל פרסקי, משה ריבלין וא. שפייזהנדלר.

לאחר הוועידה סיכם מ. שושני (ריבולוב) את רשמיו בקובעו, שזו היתה "ועידה פוריה", וקרא לאמץ את הצעתו של ווייטמאן להרחבת הפעולה ל"עבודה-בעם", ואז "קולנו ישמע, כי תור העברית הגיע - גם בארץ הזאת" ("ועידה פוריה", שם, 141). ק. ווייטמאן העלה אף הוא את נושא הביקורת על לשונו הקשה של הדואר במאמר על רשמיו מן הוועידה ובו הצעה להקלת לשונו של השבועון, שידבר בלשון בני-אדם, באופן שיתאים לקורא מן השורה ("רשמיו ועידה", שם, 141-143). אוניברסיטת מרכז פלורידה

(המשך יבוא)

וביטאה את רגש התיסכול של הקורא הפשוט, שלא יכול היה להתמודד עם העברית הקלאסית והעשירה, שנכתבה על ידי הסופרים והעורכים בעלי הסגנון. בעיה נוספת הקשורה ביחסי ההסתדרות והדואר שהתגלעה אז, והיא עתידה לצוף בהזדמנויות נוספות בעתיד, קשורה במשאבים שהוקצו לעיתון. לפי טענה אחת, משאבים אלה, שנלקחו מן ההסתדרות העברית, מנעו ממנה להרחיב את פעולותיה האחרות. א. שפירר טען, כי "הדואר" בולע ומבליע את ההסתדרות". מסיבה זו היתה גם התנגדות בקרב חוגים מסויימים לחדש הוצאת עיתון יומי "שיבלע את ההסתדרות כולה" ("ועידת ההסתדרות העברית", הדואר, שנה ו', גל' ט', ד' שבט, תרפ"ז, 148). המתח שהתחיל להיווצר בין השבועון וההסתדרות העברית לא נראה חיצינית כל עוד היתה לשניהם הנהלה אחת ומנהל אחד. במרוצת השנים, במיוחד לאחר תקופתו של ריבולוב, כשחל פיצול בין שני המוסדות, ולכל אחד היתה הנהלה משלו ומנהל משלו, גבר המתח. בנוסף לביקורת על הדואר, נמתחה בוועידה ביקורת על ההסתדרות העברית על ידי נציג 'צעירי ציון'. הוא טען, כי "ההסתדרות העברית לא מלאה את תפקידה, כי האנשים העומדים בראשה אינם ראויים לכך וכי לא התמסרו אך ורק לעבודות ההסתדרות העברית". משום כך החליט ארגון 'צעירי ציון' לא לתמוך בהסתדרות העברית (שם, 152).

הביקורת לא נותרה ללא מענה. ריבולוב עמד בשער והגן על הדואר בחירוף-נפש. הנושא האמריקני היווה נקודת מחלוקת משמעותית אך לגיטימית. ריבולוב ראה בהדואר את "העתון העברי המרכזי - לא רק לאמריקה, אלא לכל הארצות. הוא לא היה מוכן ל"לתת את הבכורה לסופרי-אמריקה" אלא אם כן יהיו ראויים לכך. "מה שיש פה מן הטוב והבריא צריך להשתקף ב'הדואר'" - כתב - "אבל ביזכותי אמריקה בלבד אי אפשר להגן על כל הדברים". "זו אינה מספיקה. 'הדואר' - עתון עברי כללי לכל הסופרים העברים בכל העולם". ואילו באשר למשאבים, גם בכך עמד על שלו: "אם גם נכון הדבר - אין 'הדואר' מתבייש בזה. נראה שכח-בליעתו גדול מאוד ועליו ישמור" (שם, 148).

כוחות הנהגה חדשים בתנועה העברית

בין המשתתפים נשמעו כמה קולות חדשים של נציגים, שלימים עתידים למצוא את מקומם בהנהגה של ההסתדרות

המועדון העברי בדרום פלורידה

מאחל לכל שוחרי ולומדי השפה העברית

שנה טובה ומאושרת
שנת שלום למדינת ישראל
ולעם ישראל

ד"ר אברהם י. גיטלסון

נציג משרד החינוך היהודי

ד"ר יהודה מלבר

נשיא

לפני שבעים שנה בתנועה העברית

שנת תרפ"ז:

חיפושי דרך ושאלת האמריקניות

מאת משה פלאי

(המשך מהגליון הקודם)

ביקור 'הבימה' והתיאטרון העברי 'קדם'

שנה זו היתה, כמדומה, אחת הפוריות ביותר בהיסטוריה הקצרה של התנועה העברית עד כה. באותה שנה ביקרה להקת תיאטרון 'הבימה' ממוסקבה והופיעה בברודוויי בניו-יורק, ביוזמתו של האמרגן ס. יורוק, בסדרת מחזות בעברית וביניהם 'הדיבוק', 'הגולם', 'היהודי הנצחי', ו'חלום יעקב'. הצגה מיוחדת נערכה לטובת ההסתדרות העברית (הדואר, שנה ו', גל' ב, ו' כסליו, תרפ"ז, 29, 31). ערב הביקור פרסם הדואר סדרת מאמרים מאת ד"ר א. מוקדוני על "הבימה" (תולדותיה וצביונה האמנותית), ופרסקי הביע בהומור רציני את חרדתו מהשפעה שלילית של שחקני 'הבימה' במבטאם העברי הספרדי על דוברי העברית באמריקה. "נעמוד טא בפרץ ואל ניתן לספרדיות להציפנו", כתב הסופר העברי בעברית "אשכנזית". "רביץ את הדבור העברי, נהגה בו יומם ולילה, כי אין מצוה לאומית גדולה ממנה. אבל בתנאי אחד: במבטא האשכנזי". (הדואר, ב', ו' כסלו, 39). בטבת (13 בדצמבר) נערכה הצגת הבכורה של 'הדיבוק' בנוכחות סופרים, עורכים, ושחקנים, בהצלחה כבירה (הדואר, ז', י"ב טבת, 108), ומאמרי ביקורת מאת ריבולוב ומשה פיינשטיין נדפסו בהדואר (הדואר, ח', י"ט טבת, 123). התיאטרון קיים הצגת-חינם של 'חלום יעקב' לאלף תלמידים (הדואר, י"א, י"ח שבט, 185).

ביקורה של 'הבימה' שימש דחף לסטודיו העברי לאמנויות ותיאטרון עברי שנקרא אף הוא 'הבימה' אך שינה את שמו ל'קדם' כדי למנוע טעות בזיהוי שני התיאטראות. המוסד הוקם שנתיים קודם לכן, בראשו עמד בתחילה פרופ' נאדיז'דין, וארגנו הצייר ראובן ליפשיץ (לימים ליף), שאחר כך נתמנה למנהל (הדואר, א', כ"ח חשוון, 13). הוצגה טרילוגיה בעברית "בשביל הנוער העברי באמריקה", יבת יפתח' (בתרגום יוחנן טברסקי), 'אחשוורוש מלך טפשי' ליצחק קצנלסון ו'אור ישראל' (בתרגום ש. האלקין). נמסר כי אפשר לקבל פרטים גם בלשכת ההסתדרות העברית (הדואר, כ"ו, י"ח אייר, 418), שסייעה למוסד זה, כחלק משאיפותיה בעבר להקים תיאטרון עברי. "המדרשה התיאטרונת 'קדם' הוזכרה בין הפעולות הנתמכות על ידי ההסתדרות העברית (הדואר, כ"ז, כ"ה אייר, 421; כ"ט, י"ז סיוון, 469). ה. ל. גורדון היה יושב ראש המועצה הציבורית של 'קדם', שבה השתתפו מחנכים עבריים וסופרים, אשר היו קרובים לתנועה העברית. באחת משיבות המועצה הרצה על תולדות התיאטרון העברי באמריקה, שלדבריו התחיל בשנת

1915, על ידי חברת 'הבימה' העברית באמריקה, ונמשך על ידי 'קדם' (הדואר, ל"ג, כ"ג תמוז, 533). בתחום אחר של אמצעי התקשורת: נעשו כמה נסיונות לקיים שידורים עבריים ברדיו בניו יורק בהשתתפות חיים גרינברג וד"ר ש. מרגושיס (הדואר, כ"ד, ד' אייר, 384).

בבית המדרש למורים 'תרבות' חלו חילופי-גברי בהנהלה. במקום ד"ר א. קון-שכטר, שניהל את המוסד בשנה הקודמת, נבחר חבר מנהלים של שלושה: מ. גליק, ש. האלקין ודניאל פרסקי (הדואר, שנה ה', גל' מ"א, ז' חשוון, תרפ"ז, 805). בעונת הלימודים בשנה זו הוצעה תוכנית לימודים עשירה במקצועות התני"ך (ד"ר ש. גינצבורג), תלמוד (מ. גליק), מדרש (א. שוער), ספרות חדשה ושירת ימי-הביניים (ש. האלקין), היסטוריה (י. טברסקי), חינוך (י. ז. פרישברג), טבע (י. גינצבורג), כתיבת חיבורים (ר. גרוסמאן) דקדוק וסיגנון (ד. פרסקי) והגייה (ד"ר א. גולדנשטיין) (הדואר, שנה ו', גל' ג', י"ג כסלו, תרפ"ז, 44). כן נערך במוסד נשף חנוכה (הדואר, ה', כ"ז כסלו, 76) ונערכו הרצאות בעברית לציבור הרחב, ובהן הרצאותיהם של ראובן גרוסמאן והלל בבלי (הדואר, י"ג, ב' אדר ב', 215). הדרישה לקורסי השתלמות למורים הביאה לפתיחת קורסי-קיץ מיוחדים (הדואר, ל"א, ט' תמוז, 502). הרצאות על הספרות העברית החדשה נערכו בכל יום א' בצהריים בבית-ספר הגבוה ובית המדרש למורים 'הרצליה' (הדואר, כ"ג, כ"ז ניסן, 366). פטירת אחד-העם, בכ"ז טבת תרפ"ז, הטביעה חותמה על פעילות הסניפים ברחבי ארצה"ב. נערכו אסיפות אבל לרוב, כמתועד מעל דפי השבועות העברי באותה שנה (הדואר, ט', ד' שבט, 153; י', י"א שבט, 167-168; בשיקאגו: י"א, י"ח שבט, 184). נערכו אסיפות פומביות לכבוד שופמאן ולרגל יובל הפועל הצעיר (הדואר, ט"ו, ט"ז אדר א', 184), וסימפוזיון ("נישף ויכוח" בלשונם) על "הספרות העברית באמריקה — גורלה ועתידה" בהשתתפות הלל בבלי, ד"ר ש. ברנשטיין, ד"ר שמעון גינצבורג, חיים גרינברג, ש. האלקין, יוחנן טברסקי, י. ז. פרישברג ודניאל פרסקי. ישב בראש: מנחם ריבולוב (הדואר, כ"ח, ג' סיוון, 451). יש להניח, כי הרגישות לנושא האמריקני התפתחה לאחר הוועידה, שבה נמתחה, כאמור, ביקורת על הדואר, שאינו אמריקני דיו, ואולי בהמשך לביקורתו של יעקב רבינוביץ שנים אחדות קודם לכן (במקלט ובהדואר). הנואמים דנו בבעיות שעמדו לפני סופרים ומשוררים עבריים באמריקה. ריבולוב חזר והדגיש את הרעיון המרכזי שהנחה אותו בפיתוח הדואר: "יחד עם המרכז ההולך ונוצר שם, בארץ ישראל, עלינו לבסס את מרכז הספרות העברית פה — לתועלת כל הכלל כולו". פרישברג עמד על חסרון במות ספרותיות מתאימות לעידוד יצירה ספרותית. "הספרות נוצרת מתוך חיים של הווה הקשורים בעבר", הוא טען, "וחיינו פה מנותקי העבר. אין על

מה להלחם ואין גוד מי להלחם". בעיקר צריך ליצור קהל. טברסקי הסביר כי "ספרות צריכה להתקרקע" וכי לדעתו יש אלמנט אינטליגנטי בבתי המדרש שיקרא אותה. ד"ר שמעון גינצבורג דרש להכשיר סביבה עברית, וזאת אפשר להשיג בשני תנאים: "על ידי קנאות וצדק עליון" כמו כן דרש שהעיתונות הספרותית תעמוד על רמה, **כהשילוח**. פרסקי טען שאין סופרים המקדישים את כל זמנם לספרות, והדואר אינו יכול להתבסס על הסופרים המקומיים שאינם עושים את מלאכתם. ובבלי ציין את ייחודה של השירה העברית האמריקנית שאינו קיים בשירתנו בארצות אחרות, וכל זה יובן על רקע הביקורת שהושמעה כנגדו בעבר ("נשף הויכוח", **הדואר**, כ"ח, ג' סיוון, 451-452).

מפעם לפעם נפתח סניף חדש של ההסתדרות העברית, כגון בט. לואיס (**הדואר**, ב', ו' כסלו, 44), אגודת 'תחיה' בפייטסבורג (**הדואר**, ו', ה' בטבת, 92), בולטימור, פילדלפיה (**הדואר**, כ"ט, י"ז סיוון, 468), ועוד. בראשית שנת הפעולות נשלח מ. ח. טויזנר לסיור במערב התיכון ובמערב דרומה של ארה"ב (הדואר, שנה ה', ג' מ"א, ז' חשוון, תרפ"ז, 807), סוכן **הדואר** יהודה קרויזאהר (1886-1996) המשיך במסעותיו לרכוש חותמים ומודעות עבור השבועון (**הדואר**, מ"ג, כ"א חשוון, 845), והוא עתיד ללוות את דרכו של השבועון העברי בנאמנות במשך יותר מ-50 שנה, ולאסוף בדבקות חותמים. גם אהרן פרנקל סייר בהמשך השנה ברחבי ארה"ב מטעם ההסתדרות במגמה לארגן את הסניפים (**הדואר**, שנה ו', ג' י"ד, ט' אדר א', תרפ"ז, 232; ל', כ"ד סיוון, 486). דרך אחרת לארגן את כל העברים באמריקה הציע ד"ר ש. פייגין: על העברים להתארגן תחת דגל ההסתדרות העברית כקבוצה מיוחדת בעלת אינטרסים מיוחדים בתוך ההסתדרות הציונית. כדי לבצע רעיון זה רצוי לערוך רשימת כל העברים ולפרסם את שמם בספר 'מי ומי'. אך גם הצעה זו לא זכתה לטיפול ולמימוש משום שלא היתה בת ביצוע במסגרת כוח האדם הקיים (**הדואר**, כ"ו, י"ח אייר, 406-407).

בין הקבוצות המיוחדות של העברים היתה אגודת הסופרים העבריים שקיימה פגישות מקצועיות (**הדואר**, ב', ו' כסלו, 44), וכן אגודת הרופאים דוברי עברית שקיימו הרצאות בעברית בנושאי רפואה (**הדואר**, ט"ו, ט"ז אדר א', 249; י"ט, כ"א אדר ב', 296). בין המרצים היו ד"ר יוסף טננבוים (1877-1961), לימים חוקר השואה, עסקן ציוני ומחבר, מפעילי ההסתדרות העברית וחבר הנשיאות (**הדואר**, כ"ג, כ"ז ניסן, 366; כ"ד, ד' אייר, 384). **הדואר** הכריז על פרס סיפורותי ובין השופטים היו גדולי הספרות העברית: ביאליק, עגנון, ברקוביץ ושניאור. באותה שנה מלאו חמש שנים להופעת **הדואר** והשבועון ציין זאת כ"תקופה ארוכה ורבת יסורים". הדאגות החומריות לא סרו מעל העיתון, אף כי המערכת הביעה שמחתה על שזכתה לקיים את העיתון עד היום הזה (**הדואר**, שנה ה', ג' מ"ג, כ"א חשוון, 833). לכבוד המאורע הופיעה חוברת יובל למלאת לעיתון חמש שנים, וכן נערך באנקט ("משתה") לרגל היובל (**הדואר**, שנה ו', ג' כ', כ"ח אדר ב', 312) ו"משתה" לכבוד הופעת 'ספר היובל של הדואר' בבית האוכל של גורפיין במורד העיר ניו יורק בהשתתפות פרסקי, יוחנן טברסקי, שמעון גינצבורג, זלמן רובאשוב (לימים, שז"ר, ונשיא מדינת ישראל, ואז מעורכי דבר), שפייזהנדלר, ריבולוב ואורלאנס (**הדואר**, כ"ג, כ"ז ניסן, 366; כ"ד, ד' אייר, 383).

ספר היובל של הדואר שימש הזדמנות להערכת מצב התרבות העברית והספרות העברית עד אותה שנה כמעין 'סיפירת מלאי'.

במכתב של מנחם ריבולוב אל דניאל פרסקי, מזמינו העורך, כדרך שהזמין סופרים אחרים, לתרום לגילון היובל, ש"ישמש בבואה נאמנה למצב הרוחות, ולמעלת היצירה, בחיינו" (ארכיון ג'נזיס, מס' 28809, מיום 19 באוקטובר, 1926). במאמר מקיף בספר היובל סיכם פרסקי את "פרשת ספרותנו החדשה באמריקה", ערך רשימות של כל כתבי העת למיניהם והספרים השונים שהופיעו באמריקה עד אז, וכן הכין רשימה של 110 סופרים עבריים החיים באמריקה, משלח-ידם וכתביהם. הוא לא כלל ביניהם מתחילים גמורים או "פורשים גמורים". ב'סיפירת המלאי' כלל המחבר את הישי' וציין גם את החסר: הופיעו שני עיתונים, אך ניכר העדרה של הוצאת ספרים ('עוגן' נוסדה אחר כך). משלח ידם של הסופרים: 65 מורים עבריים, 18 סופרים אידיים, 7 רופאים, 4 רבנים, 3 סוחרים, 3 ספרנים, 2 עורכים, 2 מוציאים לאור, ואחד מכל בעלי המקצועות הבאים: פועל, פקיד, חנווני, סוכן, מבקר חשבונות וחזן. ריבולוב נתן הזדמנות לסופרים להעריך איש את רעהו בהזמינו מאמרי הערכה על עמיתיהם הסופרים והמשוררים, אשר נדפסו בספר היובל הזה (**ספר היובל של הדואר** [למלאת חמש שנים לקיומו], ניו יורק, תרפ"ז).

מפעל 'שבוע יום עברי' התקיים בכל רחבי ארה"ב, ובהדואר התפרסמה רשימה של עשרות ערים שבהן התקיימו האירועים העבריים, וביניהן ניו אורליאנס, יונסטאון וקולומבוס, לוס אנג'לס וסאן פרנסיסקו, הקבוצה העברית בדטרויט, ועוד (**הדואר**, כ"ח, ג' סיוון, 452-453).

ההסתדרות העברית הגשימה את החלטת הוועידה והוציאה שבועון לבני הנעורים בשם **בן הדור** (**הדואר**, י"ד, ט' אדר ב', 221). בוועד המערכת היו ק. ווייטמאן, מזכיר, י. ז. פרישברג, דניאל פרסקי וצבי שארפשטיין (**הדואר**, ט"ז, כ"ג אדר א', 265), ובד בבד עם הפעילות הספרותית למען הנוער התחילה התנועה העברית בפעולה לארגן תנועת נוער עברי. ביוזמת ההסתדרות העברית התקיימה בניו יורק במאי ישיבה "להסתדרות הנוער העברי" אליה נקראו נציגי אגודות הנוער השונות, ונבחר ועד זמני שתפקידו היה לבוא בדברים עם אגודות קיימות בערים אחרות. היתה זו הפעם הראשונה, שהשם 'הסתדרות הנוער העברי' נזכר, אף כי המושג 'הנוער העברי' הועלה והוצע כמה וכמה פעמים. בעבר הוזכר גם 'העברי הצעיר'. כעשר שנים לפני יסוד ההסתדרות הנוער העברי (ב-1936, ראה בהמשך), כבר נעשו נסיונות להקמת תנועת נוער עברית. התנועה העברית הכירה בצורך להקים את דור העתיד ולהכשירו (**הדואר**, כ"ו, י"ח אייר, 406-407, 416).

היתה זו איפוא, אחת השנים הראשונות שבה בוצעו החלטות מרכזיות של הוועידה באופן משביע רצון, ושניתן להצביע על גידול וביסוס התנועה העברית לקראת תום העשור הראשון לקיומה של ההסתדרות העברית כארגון. כמו כן יש לציין לשבח את הניסיונות לארגן את הנוער העברי באמריקה. באותה שנה נידון הצורך להפוך את השפה העברית לשפת הבית העברי על-מנת לשמור על קיום היהדות, במאמר של הסופר והמחנך ל. א. אריאלי ('עברית, שפת הבית, בגולה', **הדואר**, ח', י"ט טבת, 117-118). ואילו בהערות על ועידת ההסתדרות העברית בפילדלפיה שנדפסו בהד **חינוך** בארץ-ישראל וצוטטו בהדואר מודגש, כי העברים באמריקה חייבים לכוון את פעולתם ליצירת חינוך עברי שלם... והוא נושא שהועלה לדיון בהזדמנויות רבות (**הדואר**, י"ח, י"ד אדר ב', 276).

אוניברסיטת מרכז פלורידה